

گفت و گو با خواجہ طوس

اسفندیار معتمدی

سرشناسه

عنوان و نام پدیدآور

مشخصات نشر

مشخصات ظاهری

فروست

شابک

وضعیت فهرست نویسی

موضوع

شاسه افزوده

شاسه افزوده

رده بندی کنگره

رده بندی دیویی

شماره کتابشناسی ملی

معمدنی، اسفندیار، ۱۳۱۷ -

گفت و گویا خواجه طوس / مؤلف اسفندیار معمدنی؛ تصویرگر مریم طباطبایی.

تهران: مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان (انتشارات مدرسه)، ۱۳۹۱.

۱۴۸ ص.: مصور.

مجموعه ستارگان شرق.

۱-۴۵۵-۰۸-۹۶۴-۹۷۸

فیفا

نصیرالدین طوسی، محمد بن محمد، ۵۹۷-۶۷۲ ق. - سرگذشتنامه - ادبیات خوجوانان

طباطبایی، مریم، ۱۳۵۹ - تصویرگر

سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان (انتشارات مدرسه)

۱۳۹۱ م ۶/۶۶ QB۳۶

۵۲/۹۲ [ج]

۲۸۹۵۵۶۹

سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی

وزارت آموزش و پرورش

گفت و گو با خواجه طوس

مجموعه ستارگان شرق

مؤلف: اسفندیار معمدنی

مدیر هنری: مجید ذاکری یونسی

تصویرگر: مریم طباطبایی

طراح گرافیک و صفحه آرا: نسرين اصغری

چاپ اول: ۱۳۹۱

تیراژ چاپ اول: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی چاپ و صحافی از: خانه چاپ - اصفهان

قیمت: ۶۰۰۰۰ ریال

حق چاپ محفوظ است

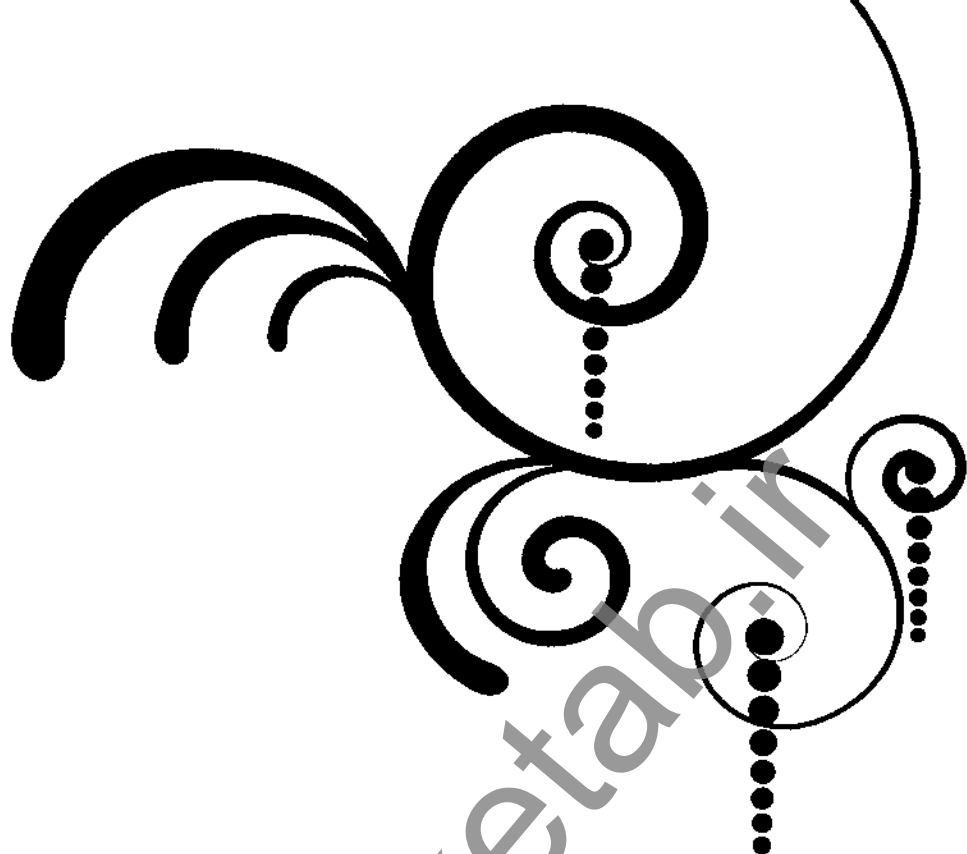
شابک: ۱-۴۵۵-۰۸-۹۶۴-۹۷۸

ISBN 978-964-08-0455-1

نشانی: تهران خیابان سیپه‌قزنی، پل کریمخان زند، کوچه شهید محمود حقیقت طلبه شماره ۸

تلفن: ۸۸۸۰۳۳۴-۹ دوزنویس (فاکس): ۸۸۹۰۳۸۰-۹

خواننده‌ی محترم، باسلام و احترام، ضمن تشکر از شما، خواهشمنداست هر گونه نظر، انتقاد و پیشنهاد خود را درمورد این کتاب یا دیگر کتاب‌های انتشارات مدرسه از طریق پیام‌نگار (ایمیل) info@enma.ir یا از طریق صندوق پستی ۱۴۱۵۵/۱۹۴۹ اراک فرمایید. همچنین می‌توانید کتاب‌های ما را از طریق پایگاه اینترنتی www.enma.ir ثبت و سفارش دهید تا در کوتاه‌ترین زمان ممکن، پاسخ لازم یا کتاب مورد نظر خود را دریافت کنید.

تقدیم به:

پایه‌گذاران، آموزگاران و

پرورش یافتگان

«دبستان الفت» و

عموم مردم زادگاهم «سده لنجان»

که انسان‌هایی فهیم، شریف، ادیب،

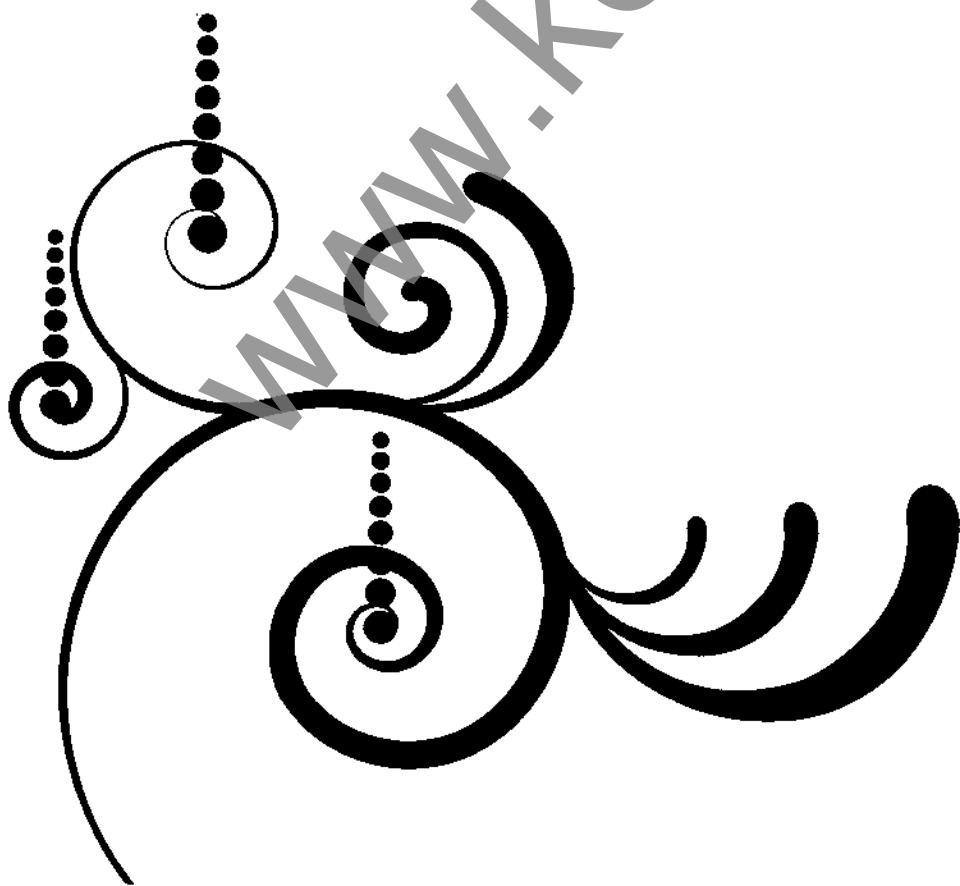
صالح، صادق، بختیار، منصور و معتمدند

و در راه پیشرفت ایران،

آبادی زمین و سرافرازی انسان می‌کوشند.

خواجه نصیر افضلِ عصر ما بود و از علوم عقلیه
و نقلیه مصنّفاتِ بسیار داشت، و در علوم شرعیّه
بر مذهب امامیه می‌رفت. او اشرف کسانی است که
ما آنها را درک کرده‌ایم؛ خدا نورانی کند ضریح او
را، قرائت کردم در خدمت او الهیاتِ شفای ابن‌سینا
و تذکره در هیئت را که از تألیفات خود آن بزرگوار
است پس: او را اجلِ مختوم دریافت. خدای روح او را
مقدس کند.

علامه حلی

۵۳	اخلاق محتشمی
۵۴	معیار الاشعار
۵۵	نمونه‌ای از شعرهای خواجه
۵۶	ترجمه صورالکواکب
۶۰	خلاف عقیده و مذهب

■ فصل سوم - در دربار هلاکو

(۶۷۲ - ۶۵۴ هـ. ق)

۶۲	مغول
۶۳	آغاز حمله
۶۸	تسلیم خورشاه
۷۰	فتح بغداد
۷۴	تنسوخ‌نامه ایلخانی
۷۸	رصدخانه مراغه
۸۰	ابزارهای نجومی در رصدخانه مراغه
۸۵	شاگردان و همکاران
۸۹	زیج ایلخانی
۹۱	تحریرات خواجه
۹۴	تذکره نصیریّه
۹۵	درباره جفت طوسی
۹۹	چرا همکاری با بیگانگان
۱۰۳	ایرانیان و حکومت عباسیان
۱۰۵	شعر خواجه

■ فصل چهارم - نظرات درباره خواجه

۱۰۷	علم و اخلاق خواجه
-----	-------------------

سال‌های تحصیل در مدرسه، اغلب کتاب‌هایی که در دست معلمان خود می‌دیدم برایم پرسش برانگیز بود. مثلاً در کلاس ششم ابتدایی مدرسه ۱۵ بهمن اصفهان، کلمه «مخروطات» روی جلد کتابی قرار داشت که اغلب در دست آموزگار خوبم آقای علی ترابیان بود. همیشه می‌خواستم بدانم که مخروطات چیست. تا این که، پس از ۶ سال در کلاس ششم ریاضی دبیرستان هراتی اصفهان پای درس شادروان هدایت‌الله موسوی با مخروطات آشنا شدم. آنجا بود که دانستم مخروطات بخشی از هندسه است که دربارهٔ مقاطع مخروطی (دایره، بیضی، هذلولی و سهمی) بحث می‌کند. نمونهٔ دیگر؛ روانشاد غلامحسین آهنی دبیر حسن خط ما در دبیرستان صائب بود. هر هفته با کتاب تازه‌ای به کلاس ما می‌آمد و سخن‌های تازه‌ای می‌گفت که بسیار جالب و شنیدنی بود. یک روز کتابی به نام *الادب الوجیز للولد الصغیر*^۱ در دستش بود. گفت: «مشغول تصحیح این کتاب هستم تا آن را چاپ و منتشر کنم».

سپس ادامه داد: «این کتاب را روزه ایرانی معروف به ابن‌مقفع در حدود ۱۳۰۰ سال قبل به عربی نوشته و خواجه نصیرالدین طوسی در حدود ۸۰۰ سال پیش آن را به فارسی ترجمه کرده است. مؤلف این کتاب یکی از بزرگ‌ترین استادان ادب است که کتاب‌هایی از زبان پهلوی به عربی ترجمه کرده و مترجم نامدار آن نیز از برجسته‌ترین فیلسوفان، عالمان و سیاستمداران در تاریخ ایران است». آهنی آن روز گفت: «هر کس بخواهد با اوج معارف ایران و اسلام آشنا شود حتماً باید خواجه نصیر را بشناسد».

سخنان آن معلم بزرگوار در گوش من بود تا آن که در سال ۱۳۴۰ کتاب چاپ شدهٔ *الادب الوجیز* به دستم رسید. روی جلد آن، زیر نام کتاب نوشته بودند: «به تصحیح و اهتمام غلامحسین آهنی، معلم دانشکدهٔ ادبیات اصفهان». به خواندن آن مشغول شدم. از قضا در همان ایام فرصت دیدار از شهر مراغه و تپهٔ «رصد داغی» و

ویرانه‌های سطح تپه نصیب شد. در مراغه، راهنما آنچه از رصدخانه مراغه و کار مهم خواجه نصیرالدین می‌دانست بیان کرد و مرا بیش از پیش به شناختن و شناساندن خواجه طوس برانگیخت.

اکنون نیم قرن از آن زمان گذشته است. نیم‌قرنی که من همواره در اندیشه کار شناختن و شناساندن بزرگان علم و ادب و جمع‌آوری منابع و مآخذ درباره آنها بوده‌ام. در این مدت پس از تألیف کتاب‌های «بوریحان و ریحانه» و «شبی با ابن سینا» متوجه خواجه نصیر، یکی دیگر از ستارگان شرق، شده و به دنبال بهانه‌ای بودم که سومین کتاب خود را در این مجموعه بنویسم، تا این که سازمان علمی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو)، سال ۱۳۹۰ شمسی / ۲۰۱۱ میلادی را سال تجلیل از طوسی نامگذاری کرد. من آن را به فال نیک گرفتم و به جمع‌آوری منابع و نوشتن آن پرداختم. در این اثنا، روزی در کتابخانه‌ای به دنبال کتابی می‌گشتم، که کتابدار، کتابی با عنوان «نصیرالدین طوسی، فیلسوف گفت‌گو» تألیف دکتر غلامحسین ابراهیمی دینانی به دستم داد. آن را گرفتم و تویق کردم. در یک لحظه یاد غلامحسین آهنی افتاده و سفارش او از ذهنم گذشت. در این وقت بود که به نوشتن کتابی با عنوان «گفت‌وگو با خواجه طوس» و تنظیم آن به روش پرسش و پاسخ میان پسر و پدر، به همان شیوه‌ای که در کتاب الأَدَبُ الْوَجِيزُ لِلْوَلَدِ الصَّغِيرِ آمده است، مصمم شدم. که نتیجه آن اینک در دست شماست!

این کتاب دربرگیرنده زندگی‌نامه علمی و عملی خواجه طوس، و در چهار فصل به شرح زیر تنظیم شده است:

فصل اول؛ مدت ۲۷ سال (۵۹۷ - ۶۲۴ هـ. ق) از زندگی، تولد، رشد، آموزش و شکل گرفتن شخصیت خواجه را دربر می‌گیرد.

فصل دوم؛ به مدت ۳۰ سال (۶۲۴ - ۶۵۴ هـ. ق) و دوره‌ای از زندگی خواجه می‌باشد که در قهستان به تألیف و تصنیف پرداخته است.

فصل سوم؛ به مدت ۱۸ سال (۶۵۴ - ۶۷۲ هـ. ق) را شامل می‌شود که خواجه در وزارت و مشاورت مغولان مشغول بوده و مهم‌ترین کارش، یعنی تأسیس رصدخانه

و پایه‌گذاری مکتب مراغه را به انجام رسانده و این دوره پایانی عمر اوست.

فصل چهارم: مربوط به تجزیه و تحلیل و اظهار نظرها، یادبودها و بزرگداشت‌هایی است که درباره کارهای خواجه طوس صورت گرفته است.

در پایان از جناب آقای جعفر ربانی که با دقت و محبت بسیار به ویرایش این کتاب پرداختند و تشکر از دانش آموز، اندیشه معتمدی، فرزندزاده‌ام که در تهیه عکس‌ها و خواندن متن اولیه یاری‌رسان من بودند، نیز از مدیریت محترم و کارکنان مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان (انتشارات مدرسه) که با سرعت و دقت این کتاب را به مرحله چاپ و انتشار رساندند، هم‌چنین از هنرمند گرامی سرکارخانم طباطبایی که با تصویرسازی‌های خود بر جذابیت آن افزودند و بخصوص از فرزانه ارجمند جناب آقای محمد علی‌دوست که با دقت خاص خود در تکمیل این کتاب، اینجانب را یاری نمودند سپاسگذاری می‌نمایم.

اسفندیار معتمدی

کجا و چگونه؟

خواجۀ طوس در کدام خانواده ایرانی به دنیا آمد؟ در کدام مکتب درس خواند؟ در کدام جامعه پرورش یافت؟ چگونه توانست بر شأنۀ بزرگان علم و اندیشه بنشیند و جهان را بهتر بشناسد؟ چگونه توانست مسیر یک‌سونگری و تعصب کوری را که بر جامعه حاکم شده بود به سوی حاکمیت عقل و اخلاق رهبری کند؟ و بالاخره، چگونه توانست قومی بیابانگرد و دشمن فرهنگ و تمدن را که به جز قتل و نابودی، هدف دیگری نداشتند، مهار کند و به سوی سازندگی و آبادانی حرکت دهد؟

کیست این مردی که با زبان، اندیشه و قلم خود توانست بر قدرتمندترین حاکمان نفوذ کند و مسیر حرکت جامعه را تغییر دهد؟ مردی که در هفت قرن گذشته بر تاریخ اندیشه، در ایران و جهان، اثر گذاشته و فقط بر یک کتابش، یعنی «تجربیدالاعتقاد» بیش از ۸۰۰ شرح نوشته شده است؟

این بزرگ‌مرد کیست که نامش بر کرۀ ماه ثبت شده و یونسکو سال ۲۰۱۱ میلادی را به افتخارش «سال خواجه نصیرالدین طوسی» نامیده است و همه جا برایش بزرگداشت و همایش برپا می‌کند؟ آری، لازم است جوانان ایران با زندگی و آثار خواجه طوس آشنا شوند و سخت‌کوشی، خردگرایی، خودباوری، دقت و نظم و مردم‌دوستی او را سرمشق خود قرار دهند. این کتاب کوششی است برای معرفی این شخصیت ایرانی که امید است مؤثر افتد.